

Kazak Şairi Meşhur Jüsip Köpeyli'nin Velayeti ve Kerametleri

The Kazakh Poet Meshur Jusip Kopeyli's Sainthood and Miracles

Moldir ILGISHEVA

Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Erzurum, Türkiye

Bu makale, "Kazak Şairi Meşhur Jüsip Köpeyli'nin Eserlerinde Klasik Türk Edebiyatı Motifleri" konulu doktora tezimizden üretilmiştir.

Geliş Tarihi/Received: 26.11.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 17.01.2022

Yayın Tarihi/Publication Date: 30.12.2022

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Moldir ILGISHEVA
E-mail: molya_88_1@mail.ru

Atıf: Ilgisheva, M. (2022). Kazak Şairi Meşhur Jüsip Köpeyli'nin Velayeti ve Kerametleri. *Journal of Literature and Humanities*, 69, 9-20.

Cite this article as: Ilgisheva, M. (2022). The Kazakh Poet Meshur Jusip Kopeyli's Sainthood and Miracles. *Journal of Literature and Humanities*, 69, 9-20.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

ÖZ

Meşhur Jüsip, Kazak edebiyatı, medeniyeti ve tarihi ile etnografyası gibi ilmin çeşitli bölümlerine büyük bir katkıda bulunmuş ve gelecek nesile kendi kaleminden doğan zengin bir miras bırakmıştır. Şair Meşhur Jüsip, hayat tecrübesine, içgüdüsüne dayanarak anlamlı fikirler ortaya koyabilmiştir. Mutasavvıf, İslam medeniyeti ile manevi değerlerini savunmuş, akıl ile ilmi insan için Allah'ı (c.c.) tanımaya vesile olacak araç olarak görmüştür. Allah'ın (c.c.) tek, Peygamberimiz'in (s.a.v.) Allah'ın elçisi olduğuna inanan evliyâ Meşhur Jüsip'in kalp gözünün açık olduğu bilinmektedir. Şair Meşhur Jüsip Köpeyli kendi eserlerinde ilmî ve dini bilgileri birleştirerek İslam dininin Kazak topraklarında doğru anlaşılmasına ve yayılmasına katkıda bulunmuştur. Sanatkâr, temiz kalbi ve akli duygularıyla hareket etmiş, şeriat temellerini kendi eserlerine yansıtmıştır. Mutasavvıf Meşhur Jüsip Köpeyli'nin dini içerikli eserleri bir asra yakın zaman diliminde kimsenin eline geçmeden arşivlerin tozlu raflarında kalmıştır. Akabinde devam eden yirmi senede ise Meşhur Jüsip Köpeyli'nin ismi efsanevi bir kahraman ismine dönüşmüş ve çoğunlukla onun kerametlerinden söz edilmiştir. Ancak Kazakistan'ın bağımsızlığından sonra halk, şairin asıl sözlerine yeniden kavuşmuştur.

Anahtar Kelimeler: Evliyâ, İslam, Meşhur Jüsip Köpeyli, Veli, Tasavvuf Edebiyatı

ABSTRACT

Meshur Jusip made a great contribution to various parts of science, such as Kazakh literature, civilization history, and ethnography, and left a rich legacy to the next generation arising from his pen. The poet Meshur Jusip was able to put forward meaningful ideas based on his life experience and instinct. The Sufi defended Islamic civilization and its spiritual values and saw reason and science as a means for people to know Allah (s.w.t). It is known that the eye of the heart of the Awliya Meshur Jusip, who believes that Allah (s.w.t) is the only one and that our Prophet (pbuh) is the messenger of Allah, was open. The poet Meshur Jusip Kopeyli combined scientific and religious knowledge in his works and contributed to the correct understanding and spread of Islam in Kazakh lands. The poet acted with his pure heart and mental feelings and reflected the foundations of Sharia in his works. The religious works of the Sufi Meshur Jusip Kopeyli remained on the dusty shelves of the archives for almost a century without being captured by anyone. In the following 20 years, Meshur Jusip Kopeyli's name turned into a legendary hero name and his miracles were mostly mentioned. However, after the independence of Kazakhstan, the people regained the original words of the poet.

Keywords: Awliya, Islam, Meshur Jusip Kopeyli, Saint, Sufi literature

Giriş*

Kâmûs-ı Türkî'de "Evliyâ" kelimesi: "*Veli, velayet ve keramet sahibi, kurb-i ilahiye nail adam*" (Şemseddin, 2015, s. 422) anlamında verilmiştir. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat'ta ise: "*Evliyâ (Arapça isim, Velî'nin cemi) keramet sâhibi olanlar, erenler; Allah'a (c.c.) daha yakın bulunanlar; emir sâhibi bulunanlar, himâye edenler, koruyanlar*" (Devellioğlu, 2000, s. 242) şeklinde ifade edilmiştir. Ansiklopedik Divân Şiiri

* **Kaynak Kişi:** Meşhur Jüsip Köpeyli'nin torunu Aset Pazılov, 44 yaşında, S. Toraygirov adındaki PDÜ "Vatan Tarihi" bölümü öğretim üyesi, "Meşhur ilmi" araştırma merkezinin üyesi, M.J.Köpeyli türbesi ile Iskeldi'deki müzesinin müdürü, Bayanavl'da ikamet etmektedir. Görüşme konuyu "Meşhur Jüsip Köpeyli'nin Hayatı ile Eserleri." Görüşme tarihi: 7-8.09.2018.

Sözlüğünde “Evliyâ” kelimesinin manası üzerine daha detaylı bir açıklama yapılmıştır: “Ermişler, erenler, kerâmet sahibi kişiler. Evliyâ kelimesi çoğul olduğu halde tekil anlamına da kullanılır. Bu kişiler hayatlarını riyazet ve mücadelelerle geçirip kendilerini ibadete ve taata adanlar. Kendilerine gaybdan haber verme, durumu keşfetme gibi kerametler de verilen evliyâyâ bazen evliyâullah da denilir” (Pala, 2015, s. 143).

Allah’a (c.c.) kulluk etmenin yolları çoktur. İslam dini kalp temizliği ister. Her insanda bulunan kalp aslında Rabbimizin evidir. Ama temiz kalp sadece akıyla hareket eden mümin kullara aittir. Meşhur Jüsip Köpeyli: “Allahutaala insana akıl gibi nur verdi, gönül gibi gül verdi, düşünce gibi yazar verdi, dili gönle tercüman etti. Göz gibi çırak verdi, nefes almamız için burun gibi yol verdi. Casus gibi kulak verdi, at gibi ayak verdi, kanat gibi kollar verdi. Karaciğere mihr, şefkat, dalağa gülüş, böbreğe kurnazlık, akciğere yelpaze, kursağa hazine verdi, kalbi ise tüm dünyaya dayanak etti” (Köpeyli, 2008, s. 200) diyerek kalbin gerekliliğini ve anlamını açıklamıştır. Kalbinin derinliklerinde Allah’a (c.c.) yakınlaşmak isteyen Müslümanın ilim ve dini beraber tutması gerekir. Âdemoğluna verilen ruh Allah’ın (c.c.) emanetidir. Emanete eziyet etmemek için kalp temizliğiyle dini koruyabiliriz. “Can bir yetiştirilmiş kuş, beden ise bir hapishanedir. O kuşa yemek ve su verilmezse, hapishanede açlıktan ölür. Ona hayatta kalmak için gıda lazımdır” (Köpeyli, 2008, s. 201) diyen şair, kalbi Allah (c.c.) sevgisi ile beslememiz gerektiğine vurgu yapmıştır. Meşhur Jüsip’in hayatı boyunca Allah’ın (c.c.) sözü olan Kur’an-ı Kerim’i nasihat etmesindeki en önemli amacı, onun gelecek nesillere aktarılmasıdır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi “evliyâ” kelimesi Arap dilinde “velî” kelimesinin çoğuludur. Anlam olarak “Allah’ın (c.c.) dostu,, “Allah’a (c.c.) yakın,, “Allah’ın (c.c.) kendi himayesi altına aldığı insan,, “Allah’ın (c.c.) lütfundaki insan” gibi birçok anlama gelmektedir. Yunus Suresinin 62–63. ayetlerinde: “Uyan ki, Allah’ın (c.c.) Evliyâsı ne üzerlerine korku vardır ne de onla mahzun olurlar. Onlar ki, Allah’a (c.c.) iman etmişlerdir ve hep takva ile korunur dururlar” (M. Hamdi Yazır Elmalılı, 2015, s. 137) şeklinde buyrulmuştur. Kur’an tefsirinde de evliyâ kelimesi, “birine yakın olan, birini himayesinde bulunduran, koruyucu, dost, yardımcı” gibi anlamlara gelmektedir. Kur’an-ı Kerim’de veli kelimesi, tekil veya çoğul olarak kırk sekiz ayette Allah’ın (c.c.), kendisine inanıp buyurduğu gibi yaşayan kullarına sevgisini, himaye ve yardımını, bu anlamda Allah (c.c.) ile insan arasındaki sevgi bağına ifade etmek üzere kullanılmıştır. Allah (c.c.) ile kendileri arasında böyle bir sevgi bağı gerçekleşmiş, bu mazhara ulaşmış olanlar kültürümüzde “Allah (c.c.) dostları” diye anıldığından 62. ayette ki “Evliyâ” deyimini bu şekilde çevirdik. Kur’an-ı Kerim’de ayetlerde geçen evliyâullah kavramının kapsamı tasavvuf geleneğinde oldukça daraltılmış, hatta giderek İslam toplumlarında bu kavramla keramet arasında bir ilişki dahi kurulmuşsa da 63. ayette Allah (c.c.) dostlarının özelliği kısaca iman ve takvâ (günah işlemekten sakınma, Allah’a saygı) bilinciyle yaşayan Müslüman Allah (c.c.) dostu olarak geçmektedir. Müfessirlerin kaydettiği bir hadiste Evliyâullah, “görünüşleriyle Allah’ı hatırlatanlar” (tutum ve davranışlarıyla Allah’ın iradesine uygun bir yaşayışı yansıtanlar) şeklinde tanımlanmıştır (Taberî, XI, 131–163). Ayet-i Kerime’de de (Yunus: 10/64): “Onlar ki, iman edip günah işlemekten sakınmışlardır. Müjde, onların dünya hayatında da ahirette de. Allah’ın (c.c.) kelimelerine değişme yok. O işte büyük kurtuluş o” (M. Hamdi Yazır Elmalılı, 2015, s. 137) şeklinde buyrulmuştur.

Evliyâ Allah’ın (c.c.) varlığını ve İslam dininin hak din olduğunu bildirmek ve İslam’a davet etmek için topluma kerametler gösterir. Etrafindakilerin kalplerini imanla doldurup maddi şeylerden soğutur. Allah (c.c.) sevgisi ile beslerler. Keramet Allahutaala’nın evliyâ verdiği ihsandır. İskendir Pala’nın ifadesine göre “...keramet dediğin Allahutaala’nın (c.c.) hediyesi olarak kâmil iman, marifet ve takvanın neticesinde evliyâ kullarında fark edilen doğa kanunuyla anlam verilemeyen metafizik olaylardır... Keramet Allah’ın (c.c.) velî kullarından sadır olan olağanüstü hâl ve sözdür. Sufilere göre iki çeşit keramet vardır. Keramet-i Kevni’ye (suda yürümek, havada uçmak vs. maddi âlem ile ilgili kerametler) ve keramet-i ilmiye (Ledün ilmi ile gösterilen keramet). Makbul olanı, ikinci grup keramettir. Ama İmam Şerif’in dediklerini de unutmamalıyız: “Eğer su üzerinde yürüyen ya da havada uçan insanı görürseniz, onun Peygamberimiz’in (s.a.v.) yolun tuttuğuna emin olmayınca inanmayın ve arkasından gitmeyin” (Pala, 2015, s. 143).

Özetlemek gerekirse evliyâ ya da Allah’ın (c.c.) dostu olmak için bir kişinin takva sahibi ve dindar olması şarttır. Profesör, Dr. Veyis Değirmençay, Sultan Veled’in düşüncelerini anlatırken veliler hakkında şöyle nakletmiştir: “Velilerin sohbeti ibadetlerin en mükemmeli ve en faydalısıdır; kişiyi Allah’a ulaştırmada salih amelden daha üstündür. İbadet ve Müslümanlığın aslı, Hak erlerine yönelmektedir. Benliğin den kurtulmanın katında dünya ve ahiret birdir. Nebîler ve veliler Hak’ın aletidirler, onlardan sadır olan her şey Hak’tandır.” (Değirmençay, 2016, s. XIII) Allahutaala evliyâ kullarını da toprak ve sudan yarattı. Sadece onların ruhları, şuuru ve Allah’a (c.c.) olan inancı daha derindir. Kur’an’da (Maide: 5/54): “...Allah onları sever, onlar da Allah’ı severler” (M. Hamdi Yazır Elmalılı, 2015, s. 137) diye geçmektedir.

Allahutaala, insanları farklı sınıflarda ve farklı hallerde yaratmıştır. İnsanlardan bir kısmını vahiy ve ilham ile Allah’a (c.c.) yolculuk yapan evliyâ ve enbiya zümresinden oluşturmuştur. Evliyâ, enbiyanın mirasına sahiptir. Evliyâ kendi başına hareket eden bir grup değildir; enbiyanın davasını güden, şerh eden, o davanın izini sürendir (Kılıç, 2004, s. 274). Evliyâların hayatları incelendiğinde hayatlarının tamamını Allah (c.c.) yolunda sarf ettikleri görülmektedir. Doğru yoldan sapmadan, müminliği yaşam tarzı edinmişlerdir.

Meşhur Jüsip’in Evliyâlığı Hakkındaki Rivayetler

20. yy’ın ilk yarısında Kazak toplumunda dini düşünceler ilerlemiş ve Meşhur Jüsip Köpeyli gibi aydınların eserlerinde İslami düşünceler ve kendi içinde Hanefilik mezhebinin Sünnî değerlerinin ön plana çıkması buna sebep olmuştur. Çocukluğunda dini eğitim gören, Kur’an-ı Kerim’i ezbere bilen, dini eğitici terbiye gören Meşhur Jüsip, eserlerini yazdığı zaman şeriat kanunlarını rehber edinmiştir. Hatta Meşhur Jüsip Köpeyli da yaşam tarzı ile tasvir edilen evliyâ tanımlarına tam olarak uymaktadır.

Dünyada yalan perdesinden kurtularak gerçekleri söyleyebilmek kolay iş değildir. Meşhur Jüsip “Ee, ne dersin? O da ne demek? Kavga etmeden sırayla konuşun!” diyerek çoğu zaman gözlerini kapatır ve kendi kendine konuşmuş. “Mollam, cin periler kulağınza ne fısıldadı?” diye soran talebelerine: “Kendi gözlerinizle göreceksiniz. Âdemoğlu kendi gözleriyle görüp kulaklarıyla duymadığı şeylere inanmaz” (İmgali, Dosya 001, 1. Defter) cevabını vermiştir. Bu sebeple Allah (c.c.) Peygamberimiz’e (s.a.v.) Kur’an-ı Kerim’i emir ve rehber kitap olarak indirmiştir. Kur’an’ın asıl anlamı emirdir. Surenin anlamı nasihattir. Ayetin anlamı ise akıl, fikirdir. Meşhur Jüsip:

İman getir, evvela Allah bir diye,
Muhammed Hak Resûl Peygamber, diye.
“Din öğret!” diye göndermiş elçi kendisini,

“Kullarımı Hak yoluna yönlendir!” diye.
Kur’an’ın manası emri kanun,
Surenin manası nasihattır.
Ayetin manası akıl öğüt,
İmanın manası da güzel huydur.
(17/306: *Quran Turalı* (Kur’ân Hakkında)

Meşhur Jüsip yukarıda yer alan şiirinde din ile görüşlerine yer vermiştir. İnsanın imanlı olması için onun bütün farzları yerine getirmesi lazımdır. Ama farz niyete bağlıdır ve eğer insanın bu farzları yerine getirirken, niyeti kötü ise yaptığı iş tam olmaz, hatta kabul olması da şüpheli olur. O yüzden şair imanın manasını, güzel ahlak ve iyi huy olarak görmektedir.

Şair Meşhur Jüsip’in çağdaşlarını anlattıklarına göre, bir gün Kazak toprağında ün kazanmış bir evliyâ olan Kurmanbay’ın mezarının önünden geçerken Meşhur Jüsip hizmetçisine: “Durmadan geç!” diyerek emir vermiştir. Atı kamçılıyarak mezarın önünden hızla geçerken atlı arabanın ön lastikleri patlamıştır. Bu sırada Meşhur Jüsip: “Hala lastik patlatacak kadar kuvvetin varmış, evliyâm” demiştir (Pazılov, 2012, s. 34). Bunun gibi halk arasında şair hakkında birçok efsane söylenmiş ve günümüzde halen toplumun hafızasından silinmemiştir.

Bir defasında Meşhur Jüsip Köpeyuli ile Kazak Edebiyatının büyük şairi Şakerim Hacı sofrada buluşmuşlardır. Kısa bir sohbet sonrası Meşhur Jüsip giderken: “Ne olacağı belli olmayan bir zaman gelecek, birimizin eceli Allah’tan (c.c.), diğerinin eceli ise insanoğlunun elinden olacak” demiştir. O esnada Şakerim: “Kaderimizde olanı yaşayacağız” diyerek cevap vermiştir. İkisi de bundan sonra vedalaşmışlardır. Meşhur Jüsip evden uzaklaşınca Şakerim “Evliyâya bu sözleri Cebrail (a.s.) mi dedirtti” diye düşünerek, yurduna dönmüştür. (Aldabergenuli, Dosya 001, 2. Defter, B-2) Bu iki şahsiyet Musa’nın aşından¹ sonra dördüncü kez buluşmuşlardır:

Diri kalanları görürsün,
Medeni eve girersin,
Evin olur Rus şehri.
Kazak’a bundan sonra yaşam yok,
Yaşamak için yer de yok.
İşlerin gidişatı şu şekilde,
Şakerim durum böyledir (Pazılov, 2007, s. 45).

Aradan biraz zaman geçtikten sonra Meşhur Jüsip Köpeyuli, oturduğu bölgenin dışına çıkmayı bırakmıştır. Şakerim ise çok geçmeden “Cezalandırma ordusu”² tarafından kursuna dizilmiştir. Yani evliyânın dediği tüm olaylar gerçekleşmiştir.

Bir akşam vaktinde Abaydilda Hacı, Meşhur Jüsip’in hâlini hatırlamak ve şeriat konularıyla ilgili sohbet etmek için onun yanına gelmiştir. İkisi gecenin yarısına kadar tatlı tartışmalarını devam ettirmişlerdir. Abaydilda Hacı evliyâyâ sormuş: “Yeni neslin bugününü ve geleceğini merak ediyorum. Sence gelecekteki haleflerimiz nasıl olacak?” Meşhur Jüsip de cevap niteliğinde aşağıdaki şiiri söylemiştir:

Kendileri boyları kısa doğar,
Kısa olsa da yarışa doğar.
Huysuz, şikâyetçi olurlar.
Yese ekmeğe doymaz,
İçtiği içki, sigara olur,
Yaramazlıktan başka işe zamanları kalmaz (Aldabergenuli, Dosya 001, 2. Defter, B-2).

Evliyânın bu sözlerinin bugünkü gençlerin birçoğunu tasvir ettiğini söyleyebiliriz.

Abaydilda Hacı “Dünyayı gezerken biriktirdiğin hatıraların ile veliliğin hakkındaki rivayetler ayrı bir tarih konusudur” diyerek Meşhur Jüsip’e olan hayranlığını dile getirmiş ve onunla ilgili her şeyin anlatılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Abaydilda Hacı’nın sözü üzerine Meşhur Jüsip ise: “*Neslim meşgalesiz kalmasın*” diyerek gülmüştür (Pazılov, 2007, s. 38). Çünkü o kendinden sonra gelen neslinin tıpkı kendisi gibi çalışmasını ve araştırmasını istemiştir.

Musa Şormanulı’nın oğlu Jami Musaulı, 1928 yılında evine misafir olarak gelen Meşhur Jüsip’ten gelecekte olacaklardan haberdar olmak için “Zaman nereye gidiyor? Bu gidişle hâlimiz ne olacak?” sorusunu sormuştur. Evliyâ Meşhur Jüsip de: “*Allah korumak isterse dağın üzerine yıkılmasın bile korur. Fakat zaman değişecek. Babasından oğul, annesinden kızı uzaklaşacak devir olacak. Ahır malsız, ev insansız kalacak. Çam ağacının reçinesi olmaz, akrabadan hayır olmaz’ dememiş miydiler? Allah bilir. İnsanın kafası Allah’ın topudur!*” *Zamanın nasılsa ona göre davran (hareket et) dememiş miydiler? Ölen ölür, kalan da gözleriyle görür. Ölmeyenler koyun gibi meleyerek birbiriyle kavuşan zaman da olur. Dünya değişmeden aynı şekilde kalmaz. Koyunun üstünde çalılıkunun yuva yaptığı zamana da rastlarsınız. İnsanoğlunun başına zorlukların gelmemesi iyidir*” (Meşhur Jüsip, C. 17, 2013, s. 289) diyerek sohbetine son vermiştir. Aslında şair bu ifadeyle ahir zamana tam olarak bir gönderme yapmaktadır.

Bir rivayete göre Altay bölgesinden gelen bir şair Kajımukan’ın³ şöhretine dil uzatmak için: “*Duyduğuma göre Meşhur Jüsip diye bir evliyâ çıkmış. Çok maharetli birisiymiş. Onunla meydana çıkarsan kesin yenilirsin*” diyerek dalga geçmiştir. Kajımukan Munaytpasulı “*Ben o kişinin önüne giderek diz çökerim ve kendim yenilirim. Evliyâyâ dil uzatmadan işine bak!*” (Baymurzaulı, Dosya 005, 1. Defter, 3) diyerek

1 Aga sultan Musa Şormanolu’nun aşı, ölen kişinin kırkında ve bir yıl sonrasında verilen yemek.

2 Kazak aydınlarının Birinci Rus Devrimi yılları siyasi mücadelelerini durdurmak ve cezalandırmak için kurulan askeri bölüm, oluşum.

3 Kazak göçreçsidir. 1871-1948 yılları arasında yaşamış Güreşten Dünya şampiyonudur.

ona öfkeli bir şekilde cevap vermiştir. Güreşçilerin atası Kajımukan, Meşhur Jüsip ile birkaç kez aynı yerde bulunmuş ve her gördüğünde ondan dua istemiştir.

Allah'tan Medet Uman Meşhur Jüsip Köpeyulı

Meşhur Jüsip: “Ya Rabbim, malımı al, canımı al ama ar namusumu alma” diyerek hep dua edermiş. Onun şiirlerinde bazen hoca üstatlarından da medet umduğunu anlamaktayız:

Çıkmıştık önceki ay yurdumuzdan,
İkametgah, kaldığımız yurdumuzdan.
Hazretin⁴ beyaz kubbesin ziyaret edip,
Elimizi açarak dua almaya pirimizden.
4/154: *Türkistan Saparı* (Türkistan Seferi)

Meşhur Jüsip Köpeyulı eserlerinde “Gaysıl Azam senden medet,” “Hazreti Sultan senden medet” şeklindeki beyitlere sıklıkla rastlamaktayız. Mutasavvıf şairin “Şiirle Söylenen Ayet” adlı eserinin başından sonuna kadar Allahutaala (c.c.) başta olmak üzere tüm peygamberler, sahabe ile velilerden medet ummaktadır:

Yerde de, gökyüzünde de sensin, Kadir,
Her mucizeye kendin hazır,
Kullarına kendin nezir
Subhan Allah senden medet!
Su ve topraktan kulu yaradan,
Bütün melekler secde kılan.
Basın melun Hud kalan
Âdem, Havva senden medet!
Peygamber'e selam veren,
Şit Nebî, senden medet!
Cennet içine diri giren
Hazreti İdris, senden medet!
İnanmayanları helak kılan
Nuh Peygamber, senden medet!
Kırk gün sonra geri çıkan
Yunus Nebî, senden medet!
Adaletsizleri helak eden,
Hud Peygamber, senden medet!
Ateş içinde hür olan
Halilullâh, senden medet!
Kendi canın kurban eden,
Ya İsmail, senden medet!
Rum rehberi olan
Hazreti İshâk, senden medet!
Yer altında birhem olan
Lut Peygamber, senden medet!
Yusuf oğlunu kurban eden,
Hazreti Yakub, senden medet!
Mısır içinde padişahlık kuran
Yusuf Nebî, senden medet!
Atçılara sabır eden,
Hazreti Yunus, senden medet!
Kâfirleri helak eden,
Ya Şuayb, senden medet!
Şam sahrasında Tur'a çıkan
Hazreti Musa, senden medet!
Süleyman'a emir eden
Hazreti Davud, senden medet!
Belkıs diyen huriyi kucaklayan
Şah-ı Süleyman, senden medet!
Hak yolunda canını veren
Ya Zekeriya, senden medet!
Ağlaya ağlaya hiç durmayan
Ya Mustafa, senden medet!

4 Hoca Ahmet Yesevi'yi kastediyor.

Habib Hakka kızın veren
Ebû Bekir, senden medet!
 Din yolunda makam açan,
Hazreti Ömer, senden medet!
 Han Manın kurban eden
Hazreti Osman, senden medet!
 Yeryüzünün hepsini kaplayan
Şer-i Allah, senden medet!
 Kerbela'da şehit düşen
Hasan ile Hüseyin, senden medet!
 Cemaate yol gösteren
 Hak Muhammed ümmeti,
İmam A'zam, senden medet!
 Türkistan mercan yerlerin
Hazreti Sultan, senden medet!
 4/305-309: Öleñmen Berilgen Ayat (Şiirle İnmiş Ayet).

Kemalle erenler kendi hakikatini idrak edip Hakk'ın (c.c.) tecellisi olduğunu fark edebilirler. Sadece bu dereceye eren kimseler yabancılaşmaktan kurtulup kendi öz kimliğini elde ederler. Onlar yeryüzünde Tanrı'nın eli, ayağı, gözü ve kulağıdır. İnsan-ı kâmil bakış açısına göre bilgi sadece kitaplardan değil müşahhas örneklerle yüz yüze irtibata geçerek, kendi tabirleriyle cemel cemale karşı bir talimle öğrenilir. Mesela bu düşüncenin bu mesleğin pirllerinden birisi olan Yunus Emre'nin şiirine bu durumun şöyle yansımış olduğunu görmekteyiz:

İnsan sıfatı kendi Hak insanda Hak doğru bak
 Bu insanın sıfatına cümle âlem hayran imiş
 Her kim ol insanı bile hayvan ise insan ola
 Cümle yaratılmış kula insan dolu sultan imiş
 İnsan olan buldu Hakk'ı meclis onun oldur sâkî
 Hemen bu bî-çâre Yunus aşk ile âşinâ imiş
 Sultan III. Murad gibi bir dünyevi otoriteye bile;
 Yola kulağiz olmayacak yürüme sakın (Tatçı, 1991, s. 109).

Rahın hatırlarını yine rehnümâbilür, dedirtecek olan işte Anadolu insanı için "eteğine yapışacak" bu manevi otorite arayışıdır. Bu durumda Klasik Türk Edebiyatı şairinin ruhen "taht-ı tasarrufu" nda yetiştiği bazı ustaların bulunduğu anlaşılmaktadır (Kılıç, 2004, ss. 48–49). İşte bu düsturdan hareketle mutasavvıf şairler kendilerine bir manevi rehber seçmişlerdir.

Nakşibendiye tarikatının adını veren Bahaeddin Nakşibend, silsilesi Yusuf Hemedani'ye kadar uzanan, Orta Asya geleneğine bağlı biri idi. Onun kurduğu Nakşibendi tarikatı da bu bölgelerde çok yaygın hale gelmiştir. Bahaeddin Nakşibend Buhara'nın koruyucu velisi olmuştur (Schimmel, 2017, ss. 475–476). Nakşibendi mensupları, Allah'a (c.c.) dua ettikleri zaman, evliyâların da kendileriyle birlikte edilen duaya iştirak edeceğine inanmışlardır. Hocalarını kendilerine üstat ve pir saymak, dervişlerin başka âlemlere geçmesi için gerekli olan bir şeydir. Nakşibendilik tarikatının kurucusu olan Muhammed İbn Muhammed Bahaüddinü'l-Buharî, Nakşibendi medresesi talebesi olan Meşhur Jüsip'e manen el vermiştir. Ona dair birçok rivayeti şairin oğulları ve torunları anlatmaktadır. Rivayete göre günlerden bir gün Meşhur Jüsip Buhara'da medrese talebesi iken hamama gitmek için sokağa çıkmıştır. Yol kenarında giderken aniden önüne aksakal (pir) çıkmış ve "Torunum gel sana yakın bir mesafedeki hamama kadar eşlik edeyim" demiştir. Biraz ilerledikten sonra karşısına küçük bir hamam çıkmıştır. İhtiyar, çocuğu içeri almış ve onu yıkamaya başlamıştır. Meşhur Jüsip, bu durumu kendisine göre yorumlamış ve ihtiyarın bu şekilde para kazandığını düşünmüştür ve dışarı çıkınca da aksakala para vermek istemiş ancak aksakal parayı almamıştır. Meşhur Jüsip, ihtiyara teşekkür ederek yola devam etmiştir. Giderken arkasına dönmüş ve şaşkınlıkla hamamın yerinde olmadığını, aksakalın da ortadan kaybolduğunu fark etmiştir. Bu keramet ne olduğunu anlayamayan Meşhur Jüsip, ertesi gün bu başından geçen hadiseyi medresedeki hocasına anlatmıştır. Hoca bu olayı duyunca çok sevinmiş ve talebesi Meşhur Jüsip'e: "Allâh (c.c.) seni bağışlamış evladım. Senin gittiğin hamam hocamız olan Bahaeddin evliyânın hamamının olduğu yerdir. Seni yıkayan ve yol gösteren, hocanında ta kendisi olduğundan eminim. Artık onun evliyâlığı sana geçmiştir. Artık bu günden sonra dediğin her şeyi gerçekleştirecek keramete sahipsin" demiş ve duada bulunmuştur (Pazılov, 2012, ss. 23–25).

Başka bir rivayete göre de Meşhur Jüsip, bir cuma günü medrese dersinden çıkmış ve cuma namazını kılmak için cami yolunu tutmuştur. Üstünde siyah hırkası elinde de sopası olan bir aksakal, birdenbire Meşhur Jüsip'in yolunu kesmiştir. İhtiyara saygı gösteren şair duraklar, sağ ellerini göğüslerine koyarak selam vermişlerdir. Aksakal selamını alırken sopasını yere saplayınca, ucu demir olmayan sopa titreyerek yere girmiş ve sallanmıştır. Aksakal az sonra sopayı yerden çıkarmış ve toprak üzerine yetmiş iki, yetmiş üç rakamlarını yazmaya başlamıştır. Bu olayı hayranlıkla seyreden Meşhur Jüsip, aksakalın neyi ifade ettiğini ilk bakışta anlayamamıştır. 72–73 saat mi yoksa 72–73 ay sonra mı öleceğini kastetti acaba, diye kendi kendine tedirgin olmuştur. Şair, geçen saatler ve aylar sonunda, kendisinin 72–73 yaşına kadar yaşayacağını anlamıştır. Bunun üzerine Meşhur Jüsip Köpeyulı, kendi mezarını kazdırırken taşın üzerine, "Yetmiş üçe kadar balta-lasan da ölmem, yetmiş üç yaşından sonra sürüklesen de yaşamam" diye yazdırmış ve "İyinin attan düşmesi de iyidir. Doğulmak varsa, ölmek de var. Meşhur'a bir tepe nasip olmaz mı? Bir işaret kalsın, Meşhur burada yatıyor diye. Eğer birisi yaya yorgun gelirse, burada dinlensin. Birisi yolunu kaybederse, burayı kendisine barınak kılsın, bana misafir olsun. Kalkıp gitmeden önce de, 'Meşhur'a Allah rahmet eyesin!' dese bana yeter, Kur'ân bilmese bile" (Meşhur Jüsip, C. 17, 2013, s. 316) demiştir.

Kazak dilinde pir sayılan şahıslar için “piradar”, yani sufi, tasavvuf üyesi, mutasavvıf, ihtiyar anlamına gelen kelime kullanılır. Pir olmak isteyen ilk önce nefesine hâkim olmalıdır. Allah’a (c.c.) akli ve gönlü ile kulluk etmesi gerekir. Kulluk vazifelerini canı gönülden yapması esastır. “Baksının⁵ Sözü” adlı şiirinde mutasavvıf Meşhur Jüsip şöyle der:

İlk önce Allah yardımcım ol,
Sen yanımdaysan biz de burada.
Dilediğimiz dileğimizi ver,
Kısır kadınları çocuksuz bırakma!
İyi Allah, tek Allah,
Cömert Allah, zengin Allah!
İlk önce Allah gökyüzünü yarattı,
Ondan sonra yeri yarattı!
Sığınırım ilk önce sana Allah,
İkinci sığınırım Muhammed’e!
Birine biz kul olduk,
İkincisine ise ümmet.
Üçüncü dört yar,
Dördüncü seksen sekiz maşayih⁶
Yüz yirmi dört Peygamber,
Mekke’deki evliyâlar,
Medine’deki evliyâlar.
Kızıltav’ının başında Kız evliyâ,
Bayanavıl’da Konur evliyâ,
Öküztav’ın başında Öküz evliyâ,
Koşkartav’ın başında Koşkar evliyâ!
Dağdaki yaban geyiğinin,
İçten çıkan ejderha yılanın
Ölü dersem ölü değil,
Diri dersem diri değil,
Dedesi Korkut evliyâ! (Köpeyuli, 2012, s. 3).

Müslümanlar Allah’a (c.c.) dua ettiği zaman, kendisiyle birlikte evliyâlar da onun için duada bulunacağına inanmışlardır. Kur’an’da Allahu-taala (c.c.) evliyâların kul için merhamet dilediğini Zuhruf Suresinin 86. ayetinde (Zuhruf: 43/86) şöyle buyurmuştur: “O’ndan başka yalvarıp durdukları şeyler şefaet etmezler, ancak bilerek hakka şahitlik eden kimseler müstesna” (Elmalılı, 2015, s. 313).

Kerametler ikiye ayrılır. İlki, manevi kerametler: ilim, ahlak, ibret, marifet ve takvada devamlı ilerlemek, yüksek manevi derecelere ulaşmak ve (Hud: 123/112): “Onun için emrolunduğun gibi doğru ol. Sen ve beraberinde Tövbe eden de aşırı gitmeyin. Çünkü O her ne yaparsanız basırdır.” (Elmalılı, 2015, s. 149) Hud ayetinin manasından nasiplenebilmektir. İkincisi ise Kâynî ve Sûrî (yaratılışla alakalı) kerametler: Aynı zaman diliminde coğrafi olarak farklı yerlerde bulunma, hayal edemediğiniz şeyleri göz önüne getirme, yabani hayvanları tabi kılmak vs. maddi dünyada görünen olağanüstü olaylar bu tür kerametlere dâhildir (Osman, 2009, ss. 440–441).

Muhammed Salim Hazretlerine “Bir insanın evliyâ olup olmadığını nasıl öğrenebiliriz?” diye sorulduğunda, “Tatlı dilli, erdemli, cömert, kimseyle tartışmaması, hoş görülüşü, başışlayıcılığı, bütün insanlar ve canlılara merhamet gözü ile bakması kişinin evliyâ olduğuna kanaat olur” (Pazılov, 2012, s. 15) demiştir.

Meşhur Jüsip’in veliliği hakkında halk arasında birçok söylenti vardır. Şairle aynı dönemde yaşayan insanların hatıraları bu anlatılanların gerçek olduğuna birer delildir: “Meşhur Jüsip günlerin birinde Bayanavıl’a gitmek için yanına oğlu Şarapiden ile en sevdiği torunu Tölevbay’ı alıp yola çıkar. Bozbay adlı yeri geçerken torunu susadığını söyler. Meşhur Jüsip de: ‘Önümüzdeki eve gidelim, orda size yemek yedireyim’ diyerek yol gösterir ve onları sahipsiz boş bir eve götürür. Eve yaklaşıncı 12–13 yaşındaki torunu Tölevbay: ‘Dede bizim yanımda yiyecek içecek yok ki’ der. Meşhur Jüsip de bu soruya: ‘Şimdi ne görürseniz görün ses çıkarmayın, hiçbir şey sormayın. Acele etmeden doya doya yemek yiyelim, yolumuzu öyle devam ederiz’ diye cevap verir. Tabanı kırılmış iki odalı eve girerler. İlk olarak kendisi içeri girer ve yere bağdaş kurarak oturur. Atlarını ağaca bağladıktan sonra oğlu ve torunu da arkasından eve girerler. Evliyâ dua okumaya başlar. Aniden önlerinde sofralar kurulur. Yemekleri getiren kimse yoktur, tabak bardak kendiliğinden hareket ederek sofraya dizilir. Bu sofrada Meşhur Jüsip’in en sevdiği kurutulmuş üzüm ile erik de vardır. Çay dolu kâseler gelir, boşalan tabaklar ise havada uçarak kapıdan çıkar. Bunları hayranlıkla izleyen ve aynı zamanda korkudan doğru düzgün yemek yiyemeyen torunu Tölevbay’a dedesi: ‘Korkmadan yemeğini ye’ diyerek zevkle önündeki yemeği yemeye devam eder. Yemekten sonra evliyâ bir başka dua okur ve kurulu sofraya o anda kaybolur. Meşhur Jüsip çocukları ile yola devam eder. Şair yürürken: ‘Biliyorum, az önce olup bitenleri anlamamışsınızdır. Bizi misafir eden cinler idi’ (Pazılov, 2008, s. 70) olayı şairin torunu tarafından anlatılmıştır. Bu olay bize Meşhur Jüsip’in keramet sahibi bir evliyâ olduğunu göstermektedir.

1984 yılında Janaarka ilçesinde dünyaya gelen Mirzakul adlı bir şahsın anlatmasından sofraya kurma kerametinin diğer bir örneğini öğrenmekteyiz. ‘O, kayıp olan at sürüsünü bulmak için Ulutav’a yola çıkar. Her tepenin başına göz diken Mirzakul, bom boş bozkırda tek başına

5 Eski Türkçe. Baksı, kam, ozan, şaman.

6 Eski Türkçe. Kazakça çok akıllı, bilge kişi demektir.

oturan insanı görür. Yaklaşınca orta yaşlarda olan, kalıplı bir erkek adamın sıcak çay içtiğini fark eder. Atından inerek selam veren Mirzakul'a adam 'otur' demesi yerine baş sallayarak işaret eder.

Hiçbir şeyi anlamamış halde dizlerin bükerek sofranın bir ucuna oturan Mirzakul'un önüne çay doldurulmuş kâse ile çeşitli yemekler gelmeye başlar. Mirzakul korkudan öleceğini zanneder, ama aldırmamaya çalışarak yemekten yemeye başlar. Tam o esnada sofraya göz önünden kaybolur. Ona göz eden adam o zaman konuşur. 'Tüf, her şeyi bozdun' der. Mirzakul ise 'Ben ne yaptım ki öyle?' diye şaşırır. Adam ise 'Sen burada kimin mezarı olduğunu biliyor musun?' der. Mirzakul 'hayır' deyince adam 'Benim oturduğum yerde Jalğız adlı bahadırın yerle bir olmuş kabri var. Vefat olmasının üzerinden yarı asırlık geçmiş yıl dönümünde dua etmeye ve anmaya gelmişim...' der. Mirzakul daha beter korkar ve kafasında 'Kime, nasıl' sorularının tekrarlayıp durur. Adam bir daha konuşmaya başlar. Ve der ki 'Bizi misafir eden cinlerdi. Sen yemeği 'Bismillahsız' başlayınca onlar da ürkererek kaçtılar. Ama sen soylu bir ailenin evladısın. Ben senin bu sefere çıkma sebebini biliyorum. Sen hep güney tarafa yönel, aradığını oradan bulursun' der. Mirzakul yola düşer ve adamın dediği gibi yarım saat sonra önünden kendisine karşı koşan atlarını görür. At sürüsünü o sürüden olmayan yabancı bir aygır geri kovalamaktaydı. Mirzakul'u görünce at yönünü değiştirerek geri gider.

Mirzakul atlarının bulunduğu sevinerek onları saymaya başlar ve neşeli bir şekilde acele etmeden yoldaki bir köyde konaklamaya karar verir. Onu misafir eden ev sahibi Mirzakul'a: 'Az erken gelseydin Sariarka'nın evliyâsı Meşhur Jüsip ile karşılaşırdın' der. Mirzakul o zaman gördüğü garibanın kim olduğunu anlar ve 'O size ziyarete gelmedi. Evliyâyı buralara çağırın Jalğız bahadırın ruhu idi' der.

Meşhur Jüsip'in cin ve perilere emir vermesi ve dediklerini yaptırtması, istediği yemeklerin sofrada bulunması inanılmaz bir iştir. Meşhur Jüsip evliyâlığı sayesinde cin ve perileri himayesi altına alabilmektedir. Cinler de insanlar gibidir, hem iyileri hem kötüleridir. Kur'an'da (Cin: 72/14-15): "Ve doğrusu bizler: Bizlerden Müslümanlar da var, haksızlar da var. Müslüman olanlar, işte onlar doğru yolu arayanlardır. Ama haksızlar cehenneme odun olmuşlardır!" (Elmalılı, 2015, s. 367) buyrulmuştur. Bu demektir ki, cinler de insanlar gibi Allah'a (c.c.) ibadet etmek, emir ve yasaklarına uymak için yaratılmışlardır.

Meşhur Jüsip Köpeyli'nin "Namaz ve Kurban Kesmenin Önemi Hakkında" No 6 elyazısında: "Birisinin kapısı açık kaldığında içinde insan bulunmadığı halde o eve it nasıl girmek isterse o şekilde girer. İnsan gönlü de kapı gibidir, onun içine girecek olan da yaradan Allah'tır. Kapı zikir ve takva yolu ile açılır. Ama Allah'ı zikretmeyen kapıdan sadece ve sadece şeytan girer ve it gibi hangi şekilde girmek istediye o şekilde girer" (Meşhur Jüsip, 2013, s. 234) demiştir.

Hatta Meşhur Jüsip şeytanı mollalar gibi algılamamıştır. Onu ayrı bir melun olarak insanların gözüne görünmeden halkı doğru yoldan saptıran bir varlık olarak düşünmüştür. Evliyâ: "Ağacın kenarında gürleyerek akan nehir, insanın vücudunu dolaşan kana benzer. Hey, erenler, aklınızda bulunsun bu bozuk kana biz 'şeytan' deriz..." ve "O iri bir şey değil, vücuduna kan gibi sızarak girer kalbine dökülür ve kalbi heyecanlandırarak bozar. 'Şeytan' dediğin aslında sensin yani o, senin düşüncendir" (Pazılov, 2007, s. 29) diyerek farklı bir açıklama yapmıştır.

Mutasavvıf Meşhur Jüsip şiirlerinde İslam dinine bağlı olduğunu çokça zikretmektedir:

"La illahe illallah," tanıdım Hakk'ı,
Tanıdım tek Allah'ı bir yaşımda.
İki yaşta,
Gönlüme nur döküldü ilk başta.
Habibim hak Muhammed, dinim İslam,
İmanın vaziyetin bildim başka başka.
Üç yaşımda,
Dedemin otururdum dizlerinde.
"Can Allah, pirim Allah, Allah Hu Hak" diye,
Koşuşturdum iyilerin arasında.
2/107-108: *Mâşhür Jüsiptiñ Jirma Bir Jasında Jazğanı* (Meşhur Jüsip'in Yirmi Bir Yaşında Yazdıkları).

Evliyâ Meşhur Jüsip'in kendisi: "...Bana tapmasınlar. Gönülleriniz sadece Allah'a (c.c.) yönelsin. Ben sadece aracıyım"⁷ diyerek kendini şiirlerinde şöyle anlatır:

Dünyanın pazarında yok kıymetim,
Kıymetsiz olsam da meşhur şöhetim.
Hayatta iken halkım için değersizdim,
Dünyadan geçtikten sonra hatırlarsın.
1/149: *Qolıma Qağaz, Qalam Alayın da* (Elime Kalem, Kağıt Alıyım da).

Evliyâ Meşhur Jüsip Köpeyli'nin geleceği tahmin ettiği birçok eseri vardır. Mutassavvıf birçok tahminlerde bulunarak eski ozanların tarzında yazılan şiirlerini ortaya koymuştur:

Karakesek Bekbolat'ın Zamanı
Kurt diyen zamandı.
Kötülük ile yaramazı

7 Bu anlatma, Temirgali Musaulı'nın (1912-1974 yılları arasında yaşamış şahsiyet. Kuvandık boyundan) torunu molla Murat Toytanov'un (1979 yılı doğumlu. Kuvandık - Nurbay boyundan) aile arşivinden alındı. O, bu olayı annesi Zauruş Ahmediyakızı'nın kendisinden duyarak kâğıda geçirmiştir.

8 Konuşmacı Aset Pazılov (Derleme Yapılan Yer: Bayanavıl, Eskeldi, Kazakistan), Görüşme tarihi: 7-8.09.2018.

Başa vur diyen zamandı.
 Aydabol Taykeltir'in zamanı
 Tilki diyen zamandı.
 Oyun ile toplantı
 Gülüş diyen zamandı.
 Karakesek Alşınbay'ın zamanı
 Karsak diyen zamandı.
 Birinin bir şeyin çalıp
 Alsak diyen zamandı.
 Şürşüt'ün⁹ demir tuzağı,
 Mujukun kendir halatı
 Yetmiş yılda bir çürür.
 20/240: *Üş-Üşten Altı Sözdin Şeşuleri* (Üç Üçten Altı Kelimenin Çözümü).

Meşhur Jüsip şiirlerinde Kazakların başına gelecek olan büyük felaketlerden başlayıp gelecekte gerçekleşecek iyi kötü şeylerden de söz etmiştir:

Bin dokuz yüz kırk üçüncü yıl,
 At çıkıp koyun girer, bunu da bil.
 Koyundan sessiz zamanı bir görürsünüz,
 "Koyun annesi beşten"¹⁰ diyerek bağlamayınca bel.
 Sonsuza dek bu dünya böyle kalmaz,
 Herkesi bitkin düşürüp, hepsini yorar.
 Ölmeyen kul görecektir acele etmeyin,
 Bu zaman da tükenip yerine gelecek belirsiz zaman.
 Tüyyü gidip dağın taşı kaldı,
 İyisi gidip insanın kötüsü kaldı.
 Sıkıntılı zor zaman olacak vakitler,
 Paranın da değeri kalmayıp sadece adı kaldı.
 20/235: *Mäşhur Jüsiptin Miñ Toğız Jüz Qırıq Üç Jıldı Boljağanı* (Meşhur Jüsip'in Bin Dokuz Yüz Kırk Üç Yılında Olacakları Tahmin Etmesi).

1986 yılında Kazak gençlerinin başkaldırması ile Sovyet Birliği dağıtılmıştır. Bu olay da bir asır öncesi Meşhur Jüsip'in dualı ağzından çıkan dualı sözlerin gerçekleştiğini göstermektedir:

Anlasa gülmeden sözümlü, zehirli dil ile ısırayın,
 Büyüdüğüm köşkü kötuleyip, iyisini nereden bulayım?
 Küsmelere yer yok, karanlık idi etrafım,
 Ölmeyen kul görecektir değişikliğini birçoğun!
 4/272: *Ağayın* (Akraba).

Şair Meşhur Jüsip Köpeyuli'nin şiirlerinde Kazakların başına gelecek olan büyük felaketlerden başlayıp gelecekte gerçekleşecek iyi şeylerden de söz etmiştir. "Meşhur Jüsip'in 1943 Yılında Hakkındaki Yorumu" adlı şiirinde Allah'ın (c.c.) dostu olan Meşhur Jüsip, birkaç tahminde bulunmuş ve dedikleri sonradan da hayat bulmuştur. Yaşayanlar şahit olmuşlar ve şairin evliyâlığına inanmış, Allah'ın (c.c.) yüceliğine şahadet getirmişlerdir.

Alaş aydınlarının halkına kavuşması evliyâ Meşhur Jüsip'in eserlerinde söylediği döneme denk gelmektedir. Tahmini olarak 1908 yılında Meşhur Jüsip Köpeyuli: "Hakikat yolunda can veren, Allah'ın (c.c.) değil insanın elinden ecel bulan masum aydınların asır sonunda yıldızı parlar" demiştir.

Şair gelecekte olması muhtemel müjdeli haberlerin yanısıra kötü haberlerden de bahsetmektedir:

Gelecek devir insanı çok bilgiliyim diyerek âlim olur,
 Cahilliği topluma malum olur.
 Şeriatla, hadisle işi olmadan,
 Kur'an'ı yanlış okuyup günaha girer.
 Okuyacak âlimler tükendikten sonra,
 Sonunda cahilleri molla yaparlar.
 Kendinden doğan öz evladın
 Tüccar gibi sart olur.

9 Eski zamanlarda Kazak halkı Çinlileri öyle isimlendirmişler.

10 "Tevekkül etmek" anlamına gelen Kazak atasözüdür.

Bir doğan kardeşin
 Alaştan beter yabancı olur.
 Sığındığın pirin, molla ve tüccar,
 Bir Allah'tan uzak olur.
 17/308: *Alla Sözi Periştelerge* (Allah'ın Meleklerle Kelamı).

Kazak halkının gelecekte zulüm altında kalacağını gönül gözü ile görebilen Meşhur Jüsip, zavallı yurttaşlarının Rus'un dinine girerek haram yemesinden, içki içmesinden, onların geleneklerini kabullenerek kendi adetlerini unutmasından ve geçmişlerinden utanmalarından korkmuştur. İnsanların birbiriyle düşman olabileceğini hatta bir anneden doğan kardeşler arasında bile barış ile birlik olmayacağını dile getirmiştir:

İnsanlarına köpek dersen küserler,
 Bir zaman olur insan insanın etini yer.
 Kayıp oldum ilim ararken aklımda,
 Sözümün yalanı çok doğrusundan.
 Er yiğidin düşmanı on olur,
 Kayın akrabaları ile akraba yakınların,
 Yaklaşma bu akrabalarına sırrın bilmez.
 Zararlı bir ağaçtır o, meyve vermez.
 Varlıklı olsan şımarır köpek gibi,
 Fakir olup, öldüm dersen elin uzatmaz (Beysetaev, 2013, No 10).

Evlîyâ Meşhur Jüsip o günleri görmek istememiş ve yetmiş üç yaşında vefat edeceğini de bilmiştir.

İlm-i Enfâs Sahibi Evliyâ Meşhur Jüsip Köpeyuli

Meşhur Jüsip Köpeyuli'nin çağdaşlarının dediklerine göre evliyâ ilk önce türbesinde bedeninin yer alacağı odayı hazırlatmıştır. Büyük gelini Zeynep'in kardeşi Düşcan'a mezarını kazdırarak kendisi de başında durmuştur. Genişliği ve yüksekliğini iki buçuk metre yaptırmıştır. Ama iki buçuk metre kazdıktan sonra evliyânın içine sinmemiş ve kazdırmaya devam ettirmiştir. Ertesi gün sabahın erken vaktinde inşaatın başına gelerek dua etmeye başlamıştır. Düşcan kazmaya devam ederken toprak altında büyük bir taşa denk gelmiştir. Meşhur Jüsip'e toprağın renginin değiştiğini ve boz bir büyük taş bulduğunu söylemiştir. "Taşı parçalayım mı?" sorusuna evliyâ "Hayır" diye cevap vermiş. Ve ilk baştan beklediğinin bu taş olduğunu söylemiştir. Tekrar duada bulunmuş ve taşı kırmadan mezardan çıkartmışlar. Yüksekliği bir buçuk kalınlığı 20–30 santimetre olan bu taşa Meşhur Jüsip kendi ismini, doğum ve ölüm tarihini yazdırıp mezar taşı olarak koydurmuştur. O taş halen türbesinin yanında durmaktadır. Türbesini iki odalı ev şeklinde yaptırmıştır. Dihan Abilov, hatıra yazılarında bundan şu şekilde bahsetmiştir: "*Biz geldiğimizde Meşhur Jüsip Köpeyuli türbe-mezarının yanında kendisinin defnedileceği alt odayı hazırlayan insanların yanında idi. Kendisi: 'Kazın, iyice kazın! Meşhur Jüsip hiçbir yere kaçamayacak şekilde kazın diye tebessüm etti ve geniş olsun, on-on beş insan sığacak kadar geniş olsun!' diye emir verdi. Mezar taşlarının da sağlam olmasını kendisi kontrol etti. 'Hayatta iken hırsız-dinsizin, zalim-eziyetçi, kötü huylu yöneticilerin sıradan insanlara yaptığı kötülükleri açığa çıkarıp iğneleyen Meşhur Jüsip'in kavgası az değildi. Hayatta iken bir şey yapamayan düşmanların ben öldükten sonra oç almak için Münkir ve Nekir'e şikâyetle bulunurlar. O zaman beni savunmak için birçok melek gökten inecektir. Siz, onlar sığacak kadar geniş yapın!' diye sesli sesli güldü. Etrafta olan bu konuşmayı duyan herkes güldüler*" (Abilov, 1992, No 118, s. 12).

Tasavvuf edebiyatının büyük ustası İbn Arabî'nin babası da ilm-i enfâs sahibi biridir. Ölümünden on beş gün önce bütün çocuklarını toplamış ve onlara on beş gün sonra hangi saatte vefat edeceğini söylemiş ve söylediği zamanda da vefat etmiştir. Ne zaman ve nasıl öleceğini bilme ilminin, ilm-i enfâsın herkese nasip olmadığını, çok az kişiye nasip olduğunu, bunlardan birinin de babası olduğunu İbn Arabî eserlerinde nakletmiştir (Kılıç, 2012, s. 99).

Evlîyâ Meşhur Jüsip'in açıkta kalan bedenini görenlerin hatıraları günümüzde de hâlâ anlatılmaktadır. Tölepbergen Aldabergenuli'nin "Meşhur Jüsip'in kendine mezar yaptırması ve kabrini kazdırması" adlı hatıra makalesinde önemli malumatlar vermiştir: "*O zaman on sekiz yaşındaydım... Meşhur Jüsip atıyla tepeye çıkarak orada bizi bekliyordu. Hocamın dünürü dedi ki: 'Buradan bakarak tepenin eteğinden kendine güzel yer ayarlamaya mı çalışıyorsun?' Meşhur Jüsip de şöyle açıklama yaptı: 'Hayır, tam benim oturduğum taştan başlayacaksınız. Bu taşı ilk buralara yerleşince kendim koymuştum. Hayattaki yurdum artık ahretlik mekânım olacak. Bu yerin taşı çekilip alınmaya elverişlidir. Hiçbir şeyi dışarıdan taşımınıza gerek kalmaz. Benim mezar taşım da burada.'* Bundan sonra o kazdığımız yerden Meşhur Jüsip'in dediği yayvan, sarımsı, bir insan boyu kadar büyüklükte, hoş kokulu, kalınlığı on beş santim kadar olan taş bulundu. Taşın altı tamamen yumuşak topraktı. Hepimiz şaşka kaldık. Taşı yukarı alınca evliyânın kendisi keskin bıçağıyla o taşa yazı yazdı. Sonradan bize baktı ve dedi ki: 'Ben öldükten sonra üstüme toprak koymayın. Bu mezar taşımın sayesinde kırk yıla kadar bedenim bozulmadan yer üstünde yatar çürümez. Her yıl üstümdeki kefeni oğlum Şarapiden ile gelinim Ak Zeynep yenilese yeterlidir... Yeni hükmet size Allah (c.c.) yok, der buna inanmayın ve sonunda Allah'ı (c.c.) bulursunuz' diye öğütte bulunmuştu" (Nurmuratov ve ark., 2013, ss. 39–40).

Evlîyâ: "*Ben öldükten sonra bedenim yaklaşık kırk bir sene açıkta kalacaktır. Gelen gözü ile görecek ona yemin ederim. Gören Allah'a (c.c.) inansın. O zaman siz de inanırsınız*" (Pazılov, 2007, s. 41) diyerek büyük oğlu Şarapiden'e vasiyette bulunmuştur. Evliyânın bu sözü İslam dininde yer alan peygamberler ile evliyâların, Allah (c.c.) yolunda şehit düşenlerin bedenleri ahirete kadar bozulmayacak ve o şekilde diriltilecek inancı ile örtüşmektedir. İslam'a göre ölüme karşı direnmek olmaz. Ölüm sadece Rabbi'ne (c.c.) geri dönme düsturudur. Çünkü O'ndan geldik yine O'na gideceğiz.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi şair, kendi ölüm tarihinden haberdardı ve ölümü için büyük bir hazırlık yapmıştır. Ancak Meşhur Jüsip oğlu Şarapiden'e: "Ben vefat ettiğimde mezarıma gelerek dua etmek nerede siz kendi başınızın çaresine bakamaz hale geleceksiniz. Ben görmem, siz görürsünüz, sadece görmekle yetinmeden kabul edeceksiniz, boyun eğeceksiniz!" (Köpeyev, 1998, No 31/3287) diyerek vefatından sonra olacak olayları işaret ederken aslında kendisinin değil geride kalanların duaya ihtiyacı olduğunu söylemiştir.

Şairin oğlu Şarapiden'in anlattıklarına göre: "...O gün sabah çayını bu odada, aynı masada içmiştik. Molla babam her günkü gibi nasihat sözlerini, akıl sözlerini söylüyordu ve 'Kalbin mücevherlerini kazan Meşhur, ıstırap etmeden, dağıtıp dökmeyen yazan Meşhur' diye sözünü bitirmişti. Kalınlığı Kur'an'dan daha fazla olan büyük 'Karames' (Kara kutu) el yazması eserlerinin toplandığı kitabını iki üç yerinden sayfalarını dikkatlice açarak bakmıştı. Gözünde sıcak bir saygı, sevgi ve ondan ayrılmanın üzüntüsü vardı. Bana da 'yerine koy' dedi. Ben gereğini yaptım. Geri döndüğümde: 'Aklında bulunsun Şarapiden... Benden sonra benim dediklerimi kitap olarak yayımlamak isteyenler olursa sadece Arap harfleri ile yazılacak olsun! Allahu Ekber!' Dedi. Ben de pek bir şey anlamadım. Zeynep sofrayı toplamaya başladı ve masa örtüsünü siliyordu babam da kapı tarafında bulunan demlik ile leğene göz attı ve 'Ben abdest alayım sen biraz dışarıda bulun!' dedi, molla babam. Zeynep dışarı çıktı. Ben ellerine su döktüm. Taharet aldı. Yıkandı, silindi. Yatağına gelerek oturdu ve 'Benim dinlenmem lazım. Sen işini yap. Mallara bak. Biraz sonra gel. Eğer uyuyorsam uyandırma!' diyerek güldü. Ben de babamın dediği gibi yaptım. Odasına işlerimi hallettikten sonra girdiğimde o uyuyordu. Büyük beyaz havluyu göğsüne koymuştu. Yanına yaklaşarak 'Molla ata' dedim. Ses vermedi. Meğerse sonsuz uykuya gitmişti" (Köpeyev, 1992, No 119). Bu olayın gerçek olduğunu Meşhur Jüsip'in Pavlodar şehrinde bir üniversitede akademisyen olan torunu Kuvandık Fazılu da doğrulamıştır ve kendisi de: "Bize göre mezarını kazdırdığı yer tesadüf değildir. Çünkü 1-2 yıl önce Almanya'dan gelen bir grup araştırmacı Seyit Köpeev ağabeyimize: 'Bu yer uzaydan ışığın direk indiği yer' demiştir. Belki Evliyânın bedeninin bozulmadan kalması ondan olabilir" (Pazılov, 2007, s. 42) şeklinde yeni bilgiler eklemiştir. Bazıları evliyânın bitkilerden yapılmış ilaç kullandığını öne sürmüşlerdir. Bazıları ise bu yerin toprağında kaynaklandığını söylemişlerdir. Tartışma konusu olan Meşhur Jüsip'e ait bu kerametin Allah'ın (c.c.) isteği ile olduğu şüphesizdir. Evliyâ: "Ölen insanın kimseye zarar yoktur. Ama bana zarar vermek isteyen herhangi biri 7 yıl içerisinde akıl sağlığını kaybederek ölecek!" (Pazılov, 2007, s. 43) ifadesinde bulunmuştur.

"İmangali Mananulı, Kurmandomalak adlı yerde kışık evinde oturan Meşhur Jüsip'e selam vermeye gelmiştir. Yolda ısınayım diye bir çobanın evine uğramış ve selam verdikten sonra ev sahibi: 'Dün Abjalap divane Meşhur Jüsip Köpeyulı'nı beklerken üşümüş. Hayatta mı, öldü mü bilemeden kuşku içinde oturuyoruz. Abjalap divane (meczip), evinden yedi adım attıktan sonra değneğini 'Allah (c.c.) hak!' diyerek yere vurduğu zaman karakuşa dönüşerek uçup gidermiş. Bu keramete sahip divane bu sefer niye karakuşa dönüşmedi?' demiştir. Bu haberi duyan İmangali yola koyularak çok olmanın şairin evine ulaşmış. Meşhur Jüsip hiçbir şey olmamış gibi davranmış ve selamını aldıktan sonra salonun köşesinde yer sunmuş. İmangali perdenin öbür tarafından çıkan seslere kulak vermiş: 'Ya, Rabbim, varlığına şüphe yok. Namazımı Meşhur Jüsip kıldırarak, ona razıyım!' diyerek yüksek sesle gülen Abjalap divaneyi duymuş. Meşhur Jüsip, İmangali Mananulı'na gece o evde kalmasını ve ertesi gün cenazeye katıldıktan sonra dönmesini söylemiş. O da kabul etmiş. ertesi gün erkenden Abjalap divane vefat etmiş. Meşhur Jüsip'in gösterdiği yeri kazmaya başlayan İmangali ile bir kaç köy halkı kış günü toprağın çok yumuşak ve kolay kazılmasına şaşırılmışlar. Meşhur Jüsip, divanenin kilime sarılı cesedini getirmelerini istemiş. Kilimi dört erkek getirmiş ve kilimi açtıklarında sadece kefeni bulmuşlar. 'Estağfurullah' diyerek şaşırmış ve olayı anlamamışlar. Az önce kefeni sarılan ceset nereye kayboldu diye Meşhur Jüsip'e sorulduğunda: 'Eee, Abjalap divane bedeni kabirde yatmaz, Meşhur Jüsip'in bedeni kırk bir yıl çürümez. Bedenime hiçbir şey olmaz sadece 1932 yılında bir insan açlıktan sağ bacağımdan kalın et kesip alır. Değerine siz sahip çıkın. Ben öldükten sonra Eskeldi'de kimse yaşamaz. İki odalı mezarlığım yoldan geçen yolcuya barınak olsun. Boşuna yatmaktansa halka faydamız olsun' cevabını vermiştir. Abjalap divanenin gerçek ismi Jumatay Tışkanbayulı'dır. Abjalap divanenin ölümü hakkında ilk olarak beyan eden İmangali Mananulı'nın kendisi idi. O: 'Gerçeği gözümle gördüm başkalarından duymadım. Abjalap divaneni gözümüzle gördük, o yüzden bahsediyoruz. Allah (c.c.) büyüktür" (Pazılov, 2012, ss. 85-86) diye anlatmıştır.

1927 yılında dünyaya gelen Karatay Kaliyulı: "Ben, Ermek ve Kanapya adlı çocuklarla Eskeldi'ye gelmiştik. Geldiğimizde öğretmenimiz olan Fazıl'ı (Meşhur Jüsip'in oğlu) görmüştük. Öğretmenimiz de atını bağladıktan sonra eve yeni girmişti. Eve girdiğimizde evde soba vardı. Onun dışında hiçbir şey aklımda kalmamıştır. Öğretmenimiz Kur'an okuduktan sonra evliyâyı görmek için öğretmenimize bir ricada bulunmuştuk. Evliyâyı kendi gözümüzle görmek istedik. Öğretmenimiz Fazıl, masum isteğimizi reddetmedi ve bizi merdivenlerden aşağı indirdi. Odadaki mumu yaktı ve biz odayı gördük" (Pazılov, 2012, s. 27) şeklinde nakletmiştir.

1921 yılında doğmuş Serik Amanjarulı bir dergiye verdiği sohbet: "...Aşağı inip dedenin üzerindeki kefeni değiştirmiştik. Ben bakmak istedim. Beyaz kefeni belin yarısına kadar açıp bakmıştık yanındakilerle. Üst üste sarılmış beyaz kefenlerin en altındakinin kuruyarak kâğıt gibi yırtılıp yere döküldüğünü gördük ve Fazıl, günah olur toplayalım dedi biz de öyle yaptık. Dedemizin yüzü ve vücudu hiç bozulmamıştır. Sanki uyuyormuş gibi huzur içinde yatıyordu" (Pazılov, 2012, s. 28) diye anlatmıştır. Dediklerimizin gerçek olduğunu kanıtlamak için şairin torunu Kuvandık Fazılu'nun anlattıklarına dikkat çekelim: "Çocukluğumdan hatırladığım kadariyle sene 1947-1948 olmalı, dedemin türbesi iki odadan oluşurdu: misafir odası ile dedemin kendisinin bulunduğu oda. Dedemin odasının kapısı halvet kapısı gibiydi. Merdivenle inerdik. Etraf karanlık olduğundan mum kullanmak zorundaydık. Abdestli iki ihtiyar kefenini değiştirdi. Ben de çocuktum, istediklerini verir, onlara yardım ederdim. Önceden yakılmış mumu uzatmamı isterlerdi. Çocuktum ama bir şeyi iyi hatırlıyorum, köy muhtar Vali dedemin karnının sol tarafına, göbeğinin etrafına parmaklarıyla basarak şöyle derdi: 'Yumuşak, iyi saklanmıştır'. Sadece ayak parmaklarının tırnakları çıkmıştı" (Fazılu, 2000, No 11/506).

Meşhur Jüsip'in bir başka torunu Suyindik Köpeyev de anılarında: "1946 yılında Kazakistan'ın büyük yazarı Sabit Mukanov gelmişti. Mezara girmişti. Bundan sonra 1950 yılında ben de dedemin yattığı odaya inmiştim. Bedenine dokunmuştum ve bedeninin o kadar kalmasına rağmen oradaki hoş kokunun sebebini anlayamamıştım. Hiçbir canlı, böcek ve karınca, hatta normal şartlarda mezarı mekân edinen kocarca ve yabani farelerin izi bile yoktu" (Pazılov, 2012, s. 28) diye anlatmıştır. Hatıralarından yararlandığımız bu kişilerin ifadelerine istinaden Meşhur Jüsip'in ölümden sonra bedeninin 21 yıl boyunca hiç bir bozulma yaşamadan saklandığı net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Zamanında Çernyayev'in¹¹ orduyu Türkistan'a gelerek Hoca Ahmet Yesevi türbesine 11 defa topla saldırmaya çalıştığını tarih sayfalarından okumuştuk. Bu kadar darbeden sonra sağ salım kalan evliyâ Yesevî türbesi düşman askerini çaresiz bırakmıştır. Meşhur Jüsip Köpeyli'nin türbesine de Sovyet askerleri tarafından birkaç defa saldırı olmuş bazıları türbeye yetişmeden ölmüş, bazıları ise türlü sebeplerden dolayı amacına ulaşamamıştır. Ama evliyânın ölümünün yirmi birinci yıl dönümünde mezarı bozanlar Allah'ın (c.c.) kahrına uğramışlardır. Hatta bazıları nesilsiz kalmıştır, bunu gören halk "Evliyânın bedduasına uğradılar!"¹² diye yorumlamışlardır.

Allah'a (c.c.) yakın olan şahısların türbe ve mezarları, onlar bu dünyadan göçtükten sonra da insanların ziyaret ettiği mekânlara dönüşmektedir. Allah'ın (c.c.) sevdiği kullarından biri olan Meşhur Jüsip evliyânın türbesi bugün de Kazak halkı tarafından en çok ziyaret edilen mekânlardan biri sayılır. Bu Allahutaala'ya (c.c.) şirk koşmak değil tam tersi Allah (c.c.) yolunda ömrünü adayan şahsın yattığı yeri ve Yaradanın (c.c.) ona olan sevgisi ile lütfunu gönül gözü ile görmektir.

Türkistan'da Hoca Ahmet, Mangıstav'da Pir Beket¹³ gibi evliyâlar Allahutaala'nın (c.c.) sevgisine mazhar olmuşlardır. Hoca Ahmet Yesevi, Beket Dede, Karabura gibi evliyâların kendilerini Hak İslam ve Allah (c.c.) yoluna adadıkları miras olarak bıraktıkları eserlerinden anlaşılmaktadır.

Hakikaten insana ölümü ve ahreti düşündüren en güzel vesile, kabir ziyaretidir. Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Ben size kabir ziyaretini yasaklamıştım... Artık ziyaret edebilirsiniz. Çünkü kabir ziyareti size ahreti hatırlatır" (Tirmizî, Cenaiz, 60; Ebû Dâvûd, Cenâiz 77). Rivayete göre Hz. Ali (r.a.) kabirleri sıkça ziyaret edermiş. Biri ona: "Nedir bu hâlin ey Ali, kabirleri komşu edindin!" dediğinde, o da şu cevabı vermiştir: "Onların sadık komşular olduğunu gördüm! Zira hiçbir kötülük yapmıyorlar ve (halleriyle bizlere ibret dersi vererek daima) ahreti hatırlatıyorlar!" (Kaya, 2015, s. 106). Demek ki dirilerin ölümler için ettiği dua, diriler için sevap aynı zamanda ahreti de unutmamaları için önemli bir hatırlatıcı niteliğindedir.

Hiç kimse şairin türbesinin bulunduğu Eskeldi civarından aceleyle ya da sarhoş halde geçememiştir. Ancak bir kimse Meşhur Jüsip Köpeyli türbesine uğrayıp bildiği duayı ve Kur'an okuduktan sonra geçebilmiştir. Bu tarz olaylar sıklıkla meydana gelmiştir. 1999 yılının sonbaharında Ekibastuz şehrinden bir kamyon "Meşhur Jüsip Köpeyli" köyünden geçerek Karaganda şehrine ulaşmayı planlamıştır. Şoför bu yoldan birkaç kez gidip geldiği için evliyânın başında duraklaması ve duada bulunması gerektiğini iyi bilirmiş. Ama en son seferinde Bökembay dağının eteğinde duraklayarak yanındaki arkadaşı ile içki içmişler. Eskeldi'ye yaklaşıncaya arabanın iki lastiği patlamış. Lastikleri değiştirip yola devam etmek istemişlerse de araba çalışmamış. Zorla çalıştırdıktan sonra yola koyulmuşlar ama ne yazık ki yoldan sapsınlar ve ilk başta geldikleri "Karasu" sovhozuna¹⁴ geri dönmüşlerdir. Yaptıkları hatayı anlamışlar ve evliyânın türbesine gelerek Kur'an okuyup herkese bu olaydan bahsetmişlerdir (Pazılov, 2007, s. 37).

Meşhur Jüsip eserlerinde "evliyâ," "pir," "ruhlar," "Peygamber" gibi dini ve tasavvufi mazmunlar ile kavramları çokça kullanmıştır:

- "Evliyâ, anbiyeyi"¹⁵ yeterince söz ettik, bir dua kılın onlar için!" (Meşhur Jüsip, C. 7, 2013, s. 213).
- "Kazaklar arasında yaygın bir ifade var: 'Erden (erkekten) nazir'¹⁶ dokunmadan, eşek pazarına aracı olmaya yaramaz'. Bunun anlamı şöyle: 'Kim olursa olsun evliyânın yardımını dokunmadan dört dörtlük insan olamaz!' (Meşhur Jüsip, C. 8, 2013, s. 91). Bu sözü Kazaklar kendi aralarında sıklıkla kullanmaktadır.
- "Allah (c.c.) rahmet eylesin Ülbike'ye, Küderi hocaya, Jankel şaire! Üçü de evliyâdır! Bugünde insanlar medet ederek onların türbelerini ziyaret etmektedir!" (Meşhur Jüsip, C. 9, 2013, s. 235).
- "Köpey sufi bir defasında göç lideri olarak bütün evliyâların, ruh ve pirlerin isimlerini zikrederek bir elinde sopası, öteki elinde ise atın yularını tutmak suretiyle 'Pirlerim, medet ederim sizden!' diye ilerlemek ister. Fakat at yürümek istemeyince Köpey sufi de atı bir güzel dövmüş" (Meşhur Jüsip, C. 8, 2013, s. 329).
- Aydabol Oljabay bahadır, Edigebi, Karjas Şormanbi, Külik Köteş şair, Ötemis abız, Kozgan Tuyte gibi büyük insanların kişisel özelliklerini tanıyabilen Meşhur Jüsip: "Allah (c.c.) rahmet eylesin! Janak isimli kişinin yaratılışı farklı olmuştur. Onu 'Öfkeli Janak' diye tanımışlardır. 'Küt ok', 'Beyaz çolak' gibi de mahlasları vardır. Zamanında kimse karşısına gelerek ismini hitap edemezmiş. Yumuşatarak 'Jake' derlermiş. Kime veya neye yönlendirerek 'Attım' derse ağzından söz çıktıktan sonra o mal ya da insan ölmüş" (Meşhur Jüsip, C. 16, 2013, s. 3).
- Meşhur Jüsip'in boyunun (soyunun) Külik olduğunu söylemiştik. Bu boyda dindar şahsiyetler çoktur onlardan biri de Meşhur Jüsip Köpeyli'dir. "Argın – Süyindik – Külik hakkında Soy Ağacı" adlı eserinde Meşhur Jüsip: "Külik'ten çıkan yürük önceki yürükten geçmez. Şobalay çocuğu Janabatır'dan bi¹⁷ geçmez. Küntu çocuğu Janaydar'dan hatip geçmez. Janabatır çocuğu Janak'tan kutsal eren geçmez. Janaydar çocuğu Ötemis hâkim evliyâlığından bir başlı, iki ayaklı¹⁸ geçmez. Köteş şairden büyük şair olamaz. Musa ve Sekerbay döneminde yaşamış Akyiğit oğlu İzden hâkimden başka söz ve fikir yarışmasında önde gelen yoktur. Külük'ün evladı Akıl'dan kalan hazine bütün sülalesine miras olarak kalmıştır. Nevruz'dan doğan Akay'ın mirası ise devamlı bir şekilde torunlarına kadar yetmiştir. Cömertlikte Akay torunu, Sanmırza çocuğu Baygana'dan cömertliği geçen kimse yoktur" diye malumat vermiştir. Yukarıda ismi geçenlerin her birinin şairle akrabalığı vardır (Pazılov, 2012, s. 34).

Sonuç

Allah'ın (c.c.) sevdiği kullarının hayatı ve geçtiği ömür yolları hakkında farklı zamanlarda çeşitli rivayetler ile hikâyeler söylenmiştir. Ayrıca onların bulunduğu geniş bir coğrafyada farklı dönemlerde yaşayan velilere ait mezarlar, kubbeler bulunmaktadır. İslam'ın yayıldığı

11 1864 yılı başkomutanı Çernyayev olan Rus askerleri Türkistan şehrini ele geçirmişler.

12 Konuşmacı Aset Pazılov (Derleme Yapılan Yer: Bayanavil, Eskeldi, Kazakistan), Görüşme tarihi: 7-8.09.2018.

13 18. yy'de Kazakistan topraklarında yaşayan evliyâdır. Hastalara şifa veren, dini okullar açan büyük şahsiyettir.

14 Sovhoz, Sovyet döneminde devlet eliyle yönetilen tarım işletmesi.

15 Ruhlu güçlü din sahipleri, çoğunlukla evliyâ kelimesi ile birlikte kullanılır.

16 Allah (c.c.) yoluna verilen sadaka, hayır işi.

17 Kazakça isim. Bir anlaşmazlığı gidermek için iki tarafı dinleyerek karar bildiren kimse, kadı, hatip.

18 Kazakça bir deyimdir. 'Kimse üstün olamaz' anlamında. Tüm canlıları kastediyor.

topraklarda mutlaka evliyâ, sufilerin yerleşmesi doğaldır. Onları Rabbimiz (c.c.) kendi koruması altına almıştır. Kazak mutasavvıfı Meşhur Jüsip Köpeyli da Kazak bozkırlarında Allah'ın (c.c.) varlığını bizaat kendisi ve eserleri sayesinde tanıtan evliyâdır:

La illahe illallahu!
Olsa dahi bir cümle.
La illahe illallahu!
Tükenmeyecek hazine (Pazılov, 2007).

Meşhur Jüsip sadece Allah'ı (c.c.) tanımış ve İslamî prensiplere göre hayatını yaşamıştır. Mutasavvıfın kendi soy ağacı hakkında verdiği malumata göre evliyâlığı, dedelerinin duasından dolayıdır.

Evliyâlığın ilk vazifesi halka yakın olmaktır. Meşhur Jüsip bu konuda kendi halkı için çirak olmuştur. Bazıları ondan şifa, bazıları ise dini destek almışlardır. Komünist totaliter rejimin katılığına rağmen, keramet sahibi olan Meşhur Jüsip'in türbesini ziyaret edenlerin sayısı o dönemde de şimdiki bağımsız Kazakistan döneminde de azalmamıştır. Çünkü Meşhur Jüsip Köpeyli gibi erenlerin kimliği yoktur ve onların eserleri tüm insanoğluna ortak mirastır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interests: The author declares that they have no competing interest.

Funding: The author declares that this study had received no financial support.

Kaynaklar

- Abilov, D. (1992). *Mâşhür Jüsip Köpeyli*. Yıldız Dergisi, No. 118.
- Baymurzauli, N. Aile Arşivinden Alınmıştır, Dosya 005, 1. Defter, 3.
- Beysetaev, R. (2013). Mâşhür Jüsüptiñ Bolaşaqtı Joruyı. *Kereku: Dördüncü Hâkimiyet Gazeti*, 10(130), 15.
- Devellioğlu, F. (2000). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 17. Baskı. Aydın Kitapevi Yayınları.
- Fazıllı, K. (2000). *Mâşhür Jüsip Köpeyli*. Ana Dili Gazetesi.
- Hakkı, İ. (2000). *Marifetnâme* (3. Madde). Ataç Yayınları.
- İlgisheva, M. (2021). *Kazak Şairi Meşhur Jüsip Köpeyli'nin Eserlerinde Klasik Türk Edebiyatı Motifleri* (Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- İmangali, M. *Meşhur Jüsip yazmalarının kopyası*. Arap dilinden çeviren Tölebergen Aldabergenuli, K. Dosya 001, 1. Defter, Aile arşivinden alıntı.
- Kaya, M. (2015). *Cesaret Timsali Hz. Ali'den 111 Hayat Ölçüsü. İbn-i Ebi Şeybe, Musannef*. Erkam Yayınları.
- Kılıç, M. K. (2004). *Sufi ve Şiir*. İnsan Yayınları.
- Kılıç, M. K. (2012). *Tasavvufa Giriş*. Sufi Kitap Yayınları.
- Köpeev, S. (1998). *Mâşhür Jüsip*. Otarka Gazetesi. ("Zaman Kazakistan" gazetesine verdiği sohbetten), 31\3287, 31.06.
- Köpeyli, M. J. (2008). *İman*. EKO Yayınları.
- Köpeyli, M. J. (2012). *Başsınıñ Sözi*. Almatı. (Erişim Tarihi: 06.06.2019). <https://reader.bookmate.com> (Tarihi, E. 06 Haziran 2019)
- Köpeyli, Ş. (1992). *Mâşhür Jüsip Köpeyli*. Yıldız Dergisi.
- Mâşhür Jüsip. Şığarmaları. (2013). C. 1, Pavlodar: EKO Yayınları.
- Mâşhür Jüsip. Şığarmaları. (2013). C. 15, Pavlodar: EKO Yayınları.
- Mâşhür Jüsip. Şığarmaları. (2013). C. 16, Pavlodar: EKO Yayınları.
- Mâşhür Jüsip. Şığarmaları. (2013). C. 2, Pavlodar: EKO Yayınları.
- Mâşhür Jüsip. Şığarmaları. (2013). C. 20, Pavlodar: EKO Yayınları.
- Mâşhür Jüsip. Şığarmaları. (2013). C. 4, Pavlodar: EKO Yayınları.
- Mâşhür Jüsip. Şığarmaları. (2013). C. 7, Pavlodar: EKO Yayınları.
- Mâşhür Jüsip. Şığarmaları. (2013). C. 8, Pavlodar: EKO Yayınları.
- Mâşhür Jüsip. Şığarmaları. (2013). C. 9, Pavlodar: EKO Yayınları.
- Mâşhür Jüsip. Şığarmaları. (2013). C. 17, Pavlodar: EKO Yayınları.
- Nurmuratov, S., Saterşinov, B., & Şagırbaev, A. (2013). *Mâşhür Jüsip Köpeev (Meşhur Jüsip Köpeev)*. İlimi Hazine Yayınları.
- Osman, N. (2009). *İmandan İhsana Tasavvuf*. Atamura Yayınları.
- Pala, İ. (2015). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Kapı Yayınları.
- Pazılov, A. (2007). *Mâşhür Jüsip Köpeyliniñ Tarihi Mirası*. Karagandı Ekonomi Üniversitesi Yayınları.
- Pazılov, A. (2008). *Mâşhür Jüsip Köpeyliniñ Mirası (Meşhur Jüsip Köpeyli'nun Mirası)*. Üniversite Yayınları.
- Pazılov, A. (2012). *Mâşhür Jüsip jäne Din Qağidastarı (Meşhur Jüsip ve Dini Kanunlar)*. PrimaLux Yayınları.
- Schimmel, A. (2017). *İslamın Mistik Boyutları*. Alfa Yayınları.
- Şemseddin, S. (2015). *Kâmûs-ı Türkî*. Nadir Eserler Kitaplığı.
- Tirmizî, Cenaiz 60; Ebû Dâvûd, Cenâiz 77. <http://İslamveihsan.com>, (Erişim Tarihi: 08.07.2020).
- Yunus Emre Divanı. (1991). *Mustafa Tatçı (haz.)*. H Yayınları.